

має відповідально вступати до громадського дискурсу з метою розв'язання нагальних суспільних проблем. К.-О. Апелъ наголошує, що відповідальний суб'єкт діяльності, вдаючись до громадянського діалогу має не лише доходити консенсусу з теперішніми суб'єктами діяльності, а й враховувати інтереси майбутніх поколінь.

Визнаючи необхідність солідарної колективної відповідальності у формі громадського дискурсу, К.-О. Апелъ ставить питання щодо носіїв відповідальності. Відповідаючи на це питання, філософ пише: «Потрібно в кожній людині вбачати потенційного члена спільноти ідеального дискурсу, тобто розглядати її як таку, що здатна <...> приймати обов'язок» [1, с.180]. К.-О. Апелъ поділяє суб'єктів відповідальності на фізичних та юридичних осіб, які перш за все несуть відповідальність перед законом. Проте, філософ акцентує увагу на пріоритеті моральної відповідальності, яка характеризується врахуванням інтересів іншої людини. Серед різних фізичних та юридичних носіїв відповідальності К.-О. Апелъ спеціально виокремлює суб'єктів політичної та господарської діяльності. Уважаємо, що філософ не дарма звертає увагу на політиків та господарників як суб'єктів суспільної діяльності, адже саме їх діяльність є вирішальним фактором, що впливає на соціально-економічний стан конкретного суспільства.

У сучасних умовах громадяни, як відповідальні суб'єкти суспільної діяльності, мають виступати на захист не лише приватних інтересів, а й на захист суспільних, загальнолюдських. Провідну роль у цьому процесі мусить відігравати національна еліта, яка є активною меншістю, що ідентифікує себе з цілим та здатна до вирішення суспільних проблем й відчуття відповідальності. Виходячи з цього твердження, вважаємо, що сьогодні джерелом розбудови громадянського суспільства в Україні також має виступати українська національна еліта, яка мусить активно й відповідально ставати на захист засад справедливості у суспільстві. Якщо в епоху модерну під проблемою соціальної відповідальності розумілося лише дотримання норм права та захист власності, то епоха постмодерну виявила негативні наслідки такого підходу. Сучасні реалії доводять, що усі люди мають ставати відповідальними суб'єктами за збереження справедливих взаємовідносин, за результати власної діяльності й збереження довкілля.

Бібліографічні посилання:

1. **Апелъ К.-О.** Дискурс і відповідальність: проблема переходу до пост конвенціональної моралі / К.-О. Апелъ. – [Пер. з нім. В. Купліна]. – К. : Дух і Літера, 2009. – 430 с.
2. **Бергсон А.** Два источника морали и религии: пер. с фр. / А. Бергсон; послесл. и примеч. Л. Б. Гофмана. – М. : Канон +, 1994. – 384 с.
3. **Веллмер А.** Права людини та демократія / А. Веллмер // Філософія прав людини. – [За ред. Ш. Госпета та Георга Ломанна]. – [Пер. з нім. О. Юдін та Л. Дорінчева]. – К. : Ніка-Центр, 2008. – 320 с.
4. **Гьофе О.** Демократія в епоху глобалізації / О. Гьофе. – К. : ППС-2002, 2007. – 236 с.
5. **Липинський В.** Повне зібрання творів, архів студії / В'ячеслав Липинський ; Ярослав Пеленський (ред.) НАН України ; ; Інститут східноукраїнських досліджень. – К. : Філадельфія, 1995. – Т. 6, кн. 1 : Листи до братів хліборобів : про ідею і організацію українського монархізму : твори. – 471 с.
6. **Менегетти А.** Система и личность / А. Менегетти. – [Сост. и подгот. текста С. Н. Сиренко]. – М. : Серебряные нити, 1996. – 128 с.
7. **Ролз Дж.** Теорія справедливості / Дж. Ролз. – [Пер. з англ. О. Мокровольський]. – К. : Основи, 2001. – 822 с.
8. **Сабадуха В. О.** Українська національна ідея та концепція особистісного буття: Монографія / В. О. Сабадуха. – Івано-Франківськ : Фоліант, 2011. – 176 с.
9. **Тойнбі А. Д.** Дослідження історії : (скорочена версія томів I/VI Д. Ч. Сомервелла) : в 2 т. / А. Дж. Тойнбі ; пер. з англ. В. Митрофанова, П. Пращука. – К. : Основи, 1995. – Т. 1. – 1995. – 614 с.

УДК 323.15 (477.75=512.145) (045)

Є. В. Рябінін

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ КРИМСЬКОТАТАРСЬКОГО НАРОДУ АРК ЯК ЧИННИК ПОТЕНЦІЙНОЇ КОНФЛІКТОГЕННОСТІ

Аналізуються соціально-економічні проблеми, з якими зіткнулися кримські татари після повернення до Криму. Проблеми на законодавчому рівні, неспроможність держави задовольнити усі потреби кримськотатарського народу через тяжке економічне та фінансове становище, небажання мешканців Криму йти на якісь поступки репатріантам, стимулюють наростання протестного настрою серед кримських татар, рух яких є каталізатором

Ключові слова: Крим, кримськотатарський народ, міжнаціональний конфлікт, соціально-економічні проблеми

Анализируются социально-экономические проблемы, с которыми столкнулись крымские татары после возвращения в Крым. Проблемы на законодательном уровне, неспособность государства удовлетворить все требования крымскотатарского народа из-за тяжелого экономического и финансового состояния, нежелание жителей Крыма пойти на какие-то уступки репатриантам, стимулируют рост протестного настроения среди крымских татар, движение которых является катализатором для регионализма на полуострове.

Ключевые слова: Крым, крымскотатарский народ, межнациональный конфликт, социально-экономические проблемы

The article touches upon social and economic problems that Crimean tatars faced with after their coming back to the Crimea. The legislature problems, inability of the country to satisfy the needs of the tatars people because of poor economical and financial situation, lack of native inhabitants desire to make concessions, stimulate the rise of protest mood among the Crimean tatars the movement of which is a catalyst for regionalism on the peninsular.

Keywords: the Crimea, the Crimea tatars, interethnic conflict, social and economic problems

Серед численних внутрішньополітичних проблем Української держави на сучасному етапі Крим та багатоаспектність його невирішених питань є однією з найсерйозніших перепон на шляху України до побудови стабільної та безконфліктної, в етнічному сенсі, держави. До Криму проявляє свій геополітичний інтерес Росія, є зацікавленість у впливі на цей регіон з боку Туреччини, представники радикальних ісламістських течій намагаються використовувати проблеми кримськотатарського народу задля політизації та радикалізації ситуації у контексті «боротьби з невірними». У цій ситуації Україна намагається якось балансувати між усіма вищепереліченими акторами міжнародних відносин, але не вирішує їх, що заганає кожен наступну політичну силу, що приходить до влади, у кут кримського питання. Невирішеність проблем та невизначеність із стратегією розвитку півострова складають основу кримського регіоналізму.

Регіоналізм Криму дуже складний та має у своїй основі подвійну складову – регіоналізм кримськотатарського народу з можливим створенням незалежної мусульманської держави та регіоналізм російського/російськомовного населення півострова, яке вважає приєднання до Росії своєю головною метою.

У цій статті автор ставить за мету проаналізувати вплив соціально-економічних проблем кримськотатарського народу на території АРК, які стимулюють політизацію кримського регіоналізму.

Аналіз різних аспектів проблеми кримськотатарського населення сучасності знайшов своє відображення у працях Н. Беліцер, В.Войналовича, І. Кураса, Н. Макаренка, О. Ляшенка, М. Панчука, В.Котигоренка та інших науковців. Але невирішеність та перманентне погіршення ситуації примушує нас детальніше та постійно аналізувати проблему, що склалася на півострові.

Отже, слід зазначити, що мусульманська спільнота в Україні в останні роки динамічно розвивається. З початку 90-х років ХХ століття кількість мусульман у країні швидко збільшувалася й надалі зростає насамперед за рахунок повернення до ісламу представників народів, що традиційно його сповідували, внаслідок демографічних і міграційних процесів, повернення на історичну батьківщину кримських татар, а також якоюсь мірою через прийняття ісламу новими мусульманами з-поміж етнічних українців та росіян [4, с.4].

Якщо мусульмани в Україні в межах держави представлені географічно дисперсно, то компактно вони мешкають у Криму. Якщо подивитися на динаміку переселення, а точніше сказати, повернення на свою батьківщину кримських татар, перший етап якого збігся з початком колапсу Радянського Союзу, можемо зробити висновок про те, що повернення було доволі масовим та не носило якихось одиничних випадків. Отже, в 1979р. в Криму мешкало 5.422 кримських татар, в 1988 – 17.500, в 1989 – 38.365, в 1990 – 83.116. в 1991 – 142.200. На сьогоднішній день, за різними підрахунками, в Криму мешкає до 280 тисяч кримських татар [7, с.54].

На основі цих даних ми можемо припустити, що як місцева, так й республіканська влада не була готова до повернення такої кількості репатріантів, тим більше, що більша частина повернень припала на часи економічної кризи, коли влада не була спроможна задовольнити соціально-економічні вимоги кримськотатарського народу.

Процес відродження ісламу в Криму відбувався разом із поверненням кримських татар та пройшов низку етапів:

1) початкова фаза підйому (1989 – 1992), під час якої відбувався перший етап повернення депортованих кримських татар на свою батьківщину;

2) фаза еволюційної консолідації (1992 – 1995) – кримські татари усвідомлюють свою ідентичність та починають згуртовуватися задля обстоювання своїх прав. Разом із завданням щодо ліквідації наслідків геноциду, здійснення заходів з повернення й облаштування, відродження національної культури була сформульована і стратегічна мета – відновлення політичних і національних прав кримськотатарського народу, включаючи його право на вільне національно-державне самовизначення на своїй національній території [8, с.410];

3) фаза радикалізації та активного підключення ісламу до вирішення політичних завдань (1995 – 2001). У межах цього періоду слід відзначити той факт, що у 1998 році незадовго до виборів у ВРУ та АРК, відбулася сутичка. Річ у тім, що на той час кілька десятків тисяч людей кримськотатарського походження виявилися без українського громадянства і тому були позбавлені права голосу, що й провокувало гострий конфлікт. Тільки втручання Президента України Л. Кучми, який своїм указом дав дозвіл на те, щоб усе доросле кримськотатарське населення, яке не має українського громадянства, одержало право голосу, розрядило ситуацію [6, с.167].

Сьогодні кримськотатарське населення вимагає квоти у 20% під час виборів до ВР АРК, але це не передбачено ані Конституцією України, ані Конституцією АРК. Слід наголосити на тому, що вищезазначений указ Л. Д. Кучми можна вважати неконституційним, оскільки лише громадяни України мають право на голосування;

4) фаза відмежовування офіційного ісламського духовенства від радикальних ісламістів та його перехід на конформістські позиції (з вересня 2001 року). Кримськотатарське населення робить ставку на В. Ющенко, який обіцяв вирішити їхні проблеми, але цього так і не сталося [1, с.19].

Сьогодні ми можемо виокремити п'ять фазу, сутність якої полягає в тому, що Меджліс та інші організації, які намагаються відстоювати права кримськотатарського населення, підпадають під зовнішній вплив, країн серед яких є Туреччина, США, арабські країни, що спричиняє розкол у кримськотатарському русі та він стає некерованим якоюсь однією організацією, що ускладнює центрального керівництва держави вести діалог безпосередньо з легітимними представниками кримських татар. Звідси ми опиняємося в ситуації, коли між українською владою та кримськотатарським народом, на думку доктора політичних наук В.О. Котигоренка, з'являються наступні проблеми у сфері взаємовідносин:

- внутрієтнічні кримськотатарські проблеми – радикалізація Меджлісу чи його частини внаслідок інерції та самозахоплення, посилення факторів ісламського і пантюркістського екстремізму всередині кримськотатарської спільноти;

- економічні загальнодержавні та республіканські – ускладнення й скорочення можливостей комплексного використання та розвитку рекреаційного потенціалу Криму в інтересах усіх кримчан через розподіл земельних ресурсів морського узбережжя поза розробленням, затвердженням і реалізацією відповідної державної програми;

- соціально-психологічні – наростання національної нетерпимості та актуалізація негативних етностереотипів;

- міжєтнічні – посилення напруження і конфліктної перспективи у відносинах більшості кримчан та кримських татар;

- політичні – дестабілізація політичної ситуації та її використання як засобу досягнення своїх цілей російськими, українськими та ісламськими радикалами всередині України і за її межами;

- правозастосовні – більш жорстокої дії влади щодо фактів порушень і порушників земельного законодавства та порядку проведення масових заходів і поведінки осіб у громадських місцях [5, с.96].

Усі вищеперелічені проблеми є наслідком відсутності інтеграції кримськотатарського населення в українське суспільство, незважаючи на перебування на території країни вже більше 20 років.

Принципово важливо відзначити, що проблема інтеграції кримських татар в український соціум потенційно містила в собі два можливих варіанта реалізації з початку їх повернення до Криму. Перший – припускав інтеграцію раніше депортованих осіб до існуючих соціально-політичних структур кримського соціуму, ставлячи наріжний кут не етнічну ідентичність людини, а її громадянські права й свободи. Другий, навпаки, базувався на принципі етнічного ізоляціонізму і був націлений на створення автономної етнопрактичної політико-адміністративної структури управління кримськотатарським етносом, котра знаходиться поза

На сьогоднішній день ми можемо спостерігати ситуацію, коли розвивається саме другий, ізоляціоністський варіант. Це можна пояснити декількома чинниками. По-перше, чинник ізоляціонізму створюється самою державою, яка не реалізує ніяких проектів та програм, які б сприяли інтеграції кримських татар до українського суспільства. По-друге, країна не вирішує соціально-економічних, а саме земельних проблем, що змушує вороже ставитися до держави представників кримськотатарського населення. У зв'язку з цим керівники Меджлісу намагаються отримати фінансову допомогу у Туреччині та США. Радикальні ісламістські організації вербують до своїх лав або поширюють свою ідеологію серед кримськотатарського населення, роблячи наголос на тому, що саме держава є їхнім головним ворогом. По-третє, не менш важливу роль грає чинник ідентичності – кримські татари не воліють інтегруватися у слов'янське суспільство, намагаючись створити своє замкнуте суспільство, яке під демографічним впливом та за допомогою фінансування спроможне через деякий час взяти під контроль соціально-економічні та політичні процеси на території півострова, беручи до уваги демографічну кризу слов'янського населення АРК.

Але особливу небезпеку для України представляє вплив Туреччини на діяльність татарського населення в Криму. Для Туреччини Крим завжди був регіоном життєво важливих інтересів, і посилення її впливу на півострові можна розглядати як одне з пріоритетних стратегічних завдань турецького керівництва в його зовнішньополітичній діяльності.

Не маючи власної громади в Криму, Туреччина працює з кримськотатарським населенням як зі своєю діаспорою. Вона не лише піклується про татарське населення півострова, а й спирається на кримських татар у проведенні своєї геополітичної стратегії в Причорномор'ї.

Туреччина є головним зовнішньополітичним партнером Меджлісу. Їх співпраця здійснюється за наступними основними напрямками:

- представлення Анкарою інтересів Меджлісу на міжнародній арені;
- створення спільних підприємств за участю кримськотатарських бізнесменів;
- гуманітарна допомога по лінії Червоного Півмісяця;
- навчання кримськотатарської молоді в навчальних закладах Туреччини;
- матеріальна допомога в галузі освіти і культури;
- співпраця мусульманських релігійних діячів, допомога в організації ісламської освіти, у будівництві мечетей та інших культових споруд.

Абсолютно очевидно, що Туреччина дуже зацікавлена у створенні кримськотатарської автономії в Криму, яка дозволить їй контролювати півострів, і вживатиме заходи з активізації сепаратистських настроїв серед татарського населення [9].

Однією з головних проблем у відносинах між кримськотатарським народом та Українською державою є незадоволення щодо економіко-соціального становища кримських татар. На думку автора, вирішення саме соціально-економічних питань може сприяти інтеграції кримськотатарського народу в українське суспільство. Процес повернення та облаштування репатріантів зіткнувся з низкою труднощів соціально-економічного та суспільно-політичного характеру, що певною мірою сприяло подальшій активізації кримськотатарського національного руху в його радикальному прояві.

Основними вимогами кримськотатарського народу є наступні: повне вирішення земельного питання, гарантоване представництво кримських татар в органах державної влади, надання кримськотатарській мові на території Криму статусу офіційної, повернення кримськотатарської топоніміки населеним пунктам Криму. Але слід зазначити, що всі ці вимоги не знаходять підтримки у більшості місцевого населення [3, с.8], яке є російськомовним та є, в більшості своєї, представниками наукової, культурної інтелігенції та вищих військових рангів, яким надавалося житло в Криму ще за радянських часів.

Не отримуючи підтримки з боку Української держави та в умовах неспроможності влади вирішити питання із житлом (як на момент репатріації, так і сьогодні держава не має достатньо фінансових можливостей задля вирішення житлового питання для репатріантів), кримські татари почали самозахоплювати земельні ділянки, що йде всупереч українському законодавству та є правопорушенням.

Самозахоплення земельних ділянок і культових об'єктів набули в 2002 році найбільшого поширення в прибережних регіонах Криму. Ці найбільш прибуткові у всіх відношеннях території закономірно стали яблуком розбрату між представниками кримської влади, різноманітними комерційними структурами і тими, хто прагнув придбати землю в прибутковому регіоні за правом особистої ініціативи [3, с.14].

У Криму зменшується кількість територій, вільних від проявів етнополітичних суперечностей. Їх інтенсивність зростає в передгірських та прибережних районах півострова. Арéal

етнополітичної напруженості простягнувся від Сімферополя через Бахчисарай, Ялту, Алушту, Судак, Феодосію, Кіровське, Білогірськ.

Однією з найбільш небезпечних причин конфліктності є релігійний чинник. Слід відмітити спроби штучної політизації релігії, втручання політичних сил у внутрішнє життя релігійних громад. Відзначимо також вплив на кримське конфесійне середовище з боку певних зовнішніх сил, наприклад, присутність іноземних місіонерів, які сповідують нетрадиційний для Криму «жорсткий» іслам. Крім того, причинами конфліктів стають амбіції етнополітичних еліт, які намагаються розіграти «етнічну карту», зміцнити своє політичне становище, контролювати вигідні сфери економічної діяльності [3, с.38].

Особливістю 2003 року можна вважати наявність етнополітичних інцидентів усіх ступенів виразності. На півострові сформувалися території з високим (території Ялтинської та Судацької міськрад), середнім (Бахчисарайський і Сімферопольський райони) і низьким (території Алуштинської та Євпаторійської міськрад) ступенем прояву етнополітичної напруженості. 2005 рік має всі підстави вважатися на півострові одним з найбільш конфліктних. За цей рік було зафіксовано 42 етнополітичних інциденти [3, с.16].

Ускладненню етнополітичної ситуації в Криму можуть сприяти офіційні документи Меджлісу. Так, у постанові Меджлісу «Про дискримінацію кримських татар у праві на землю і заходах для захисту законних вимог безземельних кримських татар» від 19.02.2005 р. мається наступна пропозиція: «За умови ігнорування органами державної влади України й органами місцевого самоврядування АРК законних прав кримських татар на землю підтримати ініціативи заняття безземельними кримськими татарами вільних земель і земель, виділених на умовах оренди або власності підприємницьким структурам, як форму повернення їм незаконно віднятої в них землі в ході злочинної депортації 18 травня 1944 року» [3, с.35].

Така позиція Меджлісу заважає вести продуктивний діалог, а не вирішеність соціально-економічних проблем породжує міжетнічну нетерпимість, яка поширюється на всі сфери відносин між кримськими татарами та рештою мешканців Криму.

Безумовно, не вирішеність соціально-економічних проблем стимулює й політизацію ісламу. В українському контексті вона набуває форми втягнення мусульман Криму у протестну політичну діяльність, залучення їх до ісламізованих проявів релігійно-політичного життя. Сьогодні під впливом безробіття, низького життєвого рівня переважної маси кримчан, особливо не вирішеності соціально-побутових проблем кримських татар і за відсутності усталених інститутів громадянського суспільства, можливі акції протесту легко можуть набути форм, які вже виявилися у деяких країнах зі значним мусульманським населенням, та перейти у відкриту фазу міжетнічного протистояння.

Подальша політизація ісламу здатна спричинити зростання настроїв регіоналізму з постановкою в якійсь формі питання про утворення державно-національної автономії кримських татар. Складовими цього процесу можуть бути також пряий вплив частини майбутніх духовних лідерів, які нині здобувають освіту в мусульманських закордонних навчальних закладах і є вільними від психології тоталітарного минулого. А також досить гіпотетична можливість зростання впливу в Україні ісламського фундаменталізму в його радикальних проявах, зокрема, з боку організації Хізб-ут-Тахрір, яка ставить за мету створення ісламської держави.

Отже, зрозуміло, що Україна в найближчому майбутньому не зможе вирішити соціально-економічні проблеми, які є фундаментом незадоволення кримськотатарського населення, і це сприятиме розвитку конфліктної ситуації на півострові. У зв'язку з цим посилюватимуться сепаратистські тенденції і зміцнюватимуться стосунки Меджлісу з ісламським світом. Офіційний Київ задля збереження територіальної цілісності України навряд чи піде на які-небудь серйозні поступки Меджлісу, включаючи визнання татар «титальною нацією» Криму, та інші заходи, направлені на створення кримсько-татарської автономії. Проте не можна виключати, що як захід щодо послаблення сепаратистських тенденцій з боку кримських татар український уряд може збільшити їх представництво в місцевій адміністрації Криму, але не до такої міри, щоб вони мали можливість контролю над життєво важливими сферами.

Слід зазначити, що татарське населення Криму поки що не готове до широкомасштабних сепаратистських акцій і до висунення в ультимативній формі вимоги до уряду України створити кримськотатарську автономію. Це пояснюється перш за все їх незначною в даний час пропорцією у складі населення Криму і некомпактним мешканням на території півострова. Водночас, за деякими оцінками, враховуючи високу народжуваність серед кримських татар, їх постійне повернення до Криму з республік СНД, а також тенденцію до виїзду росіян з півострова, через десять років татари можуть скласти 40% усього кримського населення і домінувати за своєю чисельністю над росіянами, українцями та іншими націями в половині районів Криму. Таке становище може спровокувати серйозний сепаратистський конфлікт [9].

Проте конфліктна ситуація в Криму, в якій виявляються сепаратистські настрої татарського населення, може бути у будь-який момент спровокована низкою політичних і економічних чинників, що призведе до катастрофічних наслідків.

Отже, враховуючи той факт, що саме Крим може стати територією міжетнічного конфлікту, українській владі слід взяти до уваги наступне:

1. Соціально-економічне невдоволення кримськотатарського народу може бути представлене радикальними елементами як релігійне, форма прояву якого априорі є найгострішою, оскільки торкається проблеми ідентичності.

2. Слід розробити спеціальну програму разом із Меджлісом стосовно культурної асиміляції кримськотатарського народу без наполягання на введенні кримсько-татарської мови як офіційної, оскільки в такому разі, російськомовна громада може виступити з подібними вимогами щодо російської мови.

3. Необхідно розробити заходи щодо запобігання втручанням третьої сторони у вирішення кримськотатарських проблем, як це намагаються робити Туреччина та з деякого часу США. 6 березня 2012 року в посольстві США в Києві відбулася виставка творчості кримських татар. Посол США Джон Теффт заявив, що його країна готова й надалі сприяти кримськотатарському населенню півострова, в тому числі у питаннях повернення татар на їхню батьківщину. Крім того, він подякував Туреччині за її плани побудувати декілька мечетей на півострові. Таке відкрите втручання третьої сторони демонструє той факт, що Українська держава не має змоги вирішити всі питання, а отже, справу татари повинні мати із США, які підтримають їх морально та фінансово. Незважаючи на те, що США є впливовим актором міжнародних відносин, Україна повинна поставити перед цією країною питання щодо неможливості її втручання у внутрішньоукраїнські проблеми.

4. Розробити план соціально-економічного розвитку АРК із залученням кримських татар до процесу розбудови півострова, та в жодному разі не розділяти сфери відповідальності на татарську, російську чи українську. Проблема міжетнічних відносин зникне лише тоді, коли не буде робитися наголос на національній приналежності, оскільки національна ідентичність впливає не завжди позитивно на сприйняття та ставлення до тієї чи іншої людини.

5. Проводити культурну політику задля виховання поваги та толерантності щодо культури і традицій представників народів, що мешкають на півострові.

6. Посилити заходи Служби безпеки України задля унеможливлення здійснення своєї діяльності радикальними організаціями (Хізб-ут-Тахрір) та ваххабітськими місіонерами.

Отже, це є перелік, на наш погляд, першочергових дій для української влади, які зроблять Крим вільним від міжетнічного напруження, соціально-економічних конфліктів та радикалізму у всіх його проявах. Невирішеність проблем Криму призведе до погіршення ситуації, що може спричинити навіть військове втручання впливових акторів міжнародних відносин, таких як США, Росія, Туреччина, які не будуть у своїх діях керуватися проукраїнськими інтересами.

Бібліографічні посилання:

1. **Григор'янц В.** Возрождение ислама как фактор формирования религиозной ситуации в АРК / В. Григор'янц // Крим на шляху до стабільності й розвитку: проблеми та перспективи: Матеріали круглого столу / За ред. А.В.Мальгіна; Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень в м.Сімферополі. – Сімферополь: СФ НІСД; Таврія. 2006. – С.19-45.

2. **Григор'янц В.С.** Про деякі особливості інтеграції кримських мусульман в український соціум / В.С.Григор'янц, О.Г.Шевчук, І.Г.Беднарський / За ред.А.В.Ішина. – Регіональний філіал Національного інституту стратегічних досліджень в м.Сімферополі. – Сімферополь: СФ НІСД, Таврія, 200. – 36 с.

3. **Ішин А.В.** До питання щодо проявів етнополітичних суперечностей в Криму на сучасному етапі / А.В. Ішин, І.Г. Беднарський, О.Б. Швець / За ред. О.Г.Шевчука. – Сімферополь: СФ НІСД, 2005. – 60 с.

4. **Кирюшко М.І.** Іслам в Криму: релігійно-національна самоідентифікація кримськотатарського народу / М.І. Кирюшко, О.Є. Бойцова. – К.: Світогляд, 2005. – 300 с.

5. **Котигоренко В.О.** Кримськотатарські репатріанти: проблема соціальної адаптації / В.О. Котигоренко. – К.: Світогляд, 2005. – 222 с.

6. **Курас І.Ф.** Етнополітологія. Перші кроки стовнення / І.Ф. Курас. – К.: Генеза. 2004. – 736 с.

7. **Мальгин А.** Крымский узел. Очерки политической истории Крымского полуострова 1989-1999 / А.Мальгин. – «Новый Крым». – 2000. – 160 с.

8. **Панчук М.** Крим в етнополітичному вимірі / М. Панчук, Г. Бектрова, В. Ганкевич, В. Войналович. – К.: Світогляд, 2005. – 553 с.

9. **Полянский А.И.** Крымские татары: возможен ли конфликт на полуострове? [Электронный

УДК 130.2

О. В. Русул

МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМ І КУЛЬТУРНА ГЛОБАЛІЗАЦІЯ

Стаття визначає концепцію мультикультуралізму в якості бажаної складової культурної глобалізації.

Ключові слова: глобалізація, мультикультуралізм, криза ідентичності, етнокультурна національна ідентичність.

Публикация освещает концепцию мультикультурализма в качестве желаемой основы культурной глобализации.

Ключевые слова: глобализация, мультикультурализм, кризис идентичности, этнокультурная национальная идентичность.

In article consider the concept multiculturalism as prospects of the development cultural of globalization.

Keywords: globalizaciya, multiculturalizm, crisis identificashions, cultural national identificashions.

© О. В. Русул, 2012

Нинішня «криза ідентичності», викликана ситуацією довкола руйнації етнокультурної національної ідентичності, ставить перед ученими проблему пошуку оптимальних шляхів її подолання. Культурна глобалізація по суті передбачає певну уніфікацію культур, тобто формування універсальних цінностей. Проте ідея універсальної культури наштовхується на протидію з боку національних культур. Останнє, в свою чергу, призводить до тенденцій по відродженню національної ідентичності, що можна розцінювати як одну із відповідей на прояви уніфікації культури. Однак стосовно цього немає однозначних відповідей, адже вважати процес відродження етнокультурної національної ідентичності адекватною реакцією на виклики глобалізації важко. Це пов'язано з тим, що глобалізація є світовим об'єктивним процесом, а тому ігнорування глобалізації є сумнівною позицією, котра може призводити до небажаних наслідків у майбутніх процесах розвитку націй-держав. У даному випадку мова йде про те, що певні нації-держави ризикують опинитися обабіч процесів глобалізації.

З другого боку, безконтрольне слідування глобалізації у культурному відношенні призводить до розмивання патріархальних культурних цінностей, що може стати причиною їх знецінення і забуття. Дане питання тому виявляє деяку стурбованість, невизначеність та, відповідно, побоювання щодо можливої втрати національної ідентичності. Безумовно все це є серйозними викликами націям-державам, що глобалізуються. Із цього випливає, що пошук адекватних відповідей на виклики глобалізації є досить актуальним.

Аналіз досліджень і публікацій. З-поміж авторів, праці яких використовуються при викладенні матеріалу статті, можна виокремити: З. Баумана, У. Бека, Д. Белла, С. Гантінгтона, М. Крепона, Е. Сміта та ін.

Серед вітчизняних учених стосовно даної проблематики можемо визначити таких дослідників як: Е. Афонін, О. Білорус, М. Козловець, Д. Лук'яненко, В. Лях та ін.

Дослідник З. Бауман аналізує сучасні процеси трансформації соціумів, певним чином торкаючись питань ідентичності.

У. Бек вивчає процеси глобалізації, торкаючись питань стосовно перспектив розвитку космополітизму в умовах існуючих інтегративних процесів.

Д. Белл займається проблематикою становлення постіндустріального суспільства, його суттю. Вчений досліджує характер суспільних перетворень в умовах становлення інформаційної доби. Його цікавлять трансформаційні видозміни соціальної організації держав під впливом нових інформаційних можливостей у таких сферах життєдіяльності, як політика, економіка, технології, телекомунікації тощо. Учений вважає, що в інформаційному світі інформація відіграє одну з головних ролей.

Д. Белл наголошує, що світ спрямований у бік всеохоплюючої інформації і технологій, котрі собою втілюють початки нового історичного часу під назвою "постіндустріальне суспільство".

Відомий американський дослідник С. Гантінгтон вважає цивілізацію найширшим колом культурної ідентифікації людей. Учений не розмежовує поняття цивілізації і культури, вважаю-